

*Народжені в Україні
Видатні жінки в
художніх творах*

Серія віртуальних виставок

Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека,
Відділ наукової інформації та бібліографії, 2016 р.

Богиня сцени

Уклін Тобі, Велика Соломіє!
Ми від твоїх негаснучих щедрот
Міцнішими стаєм: живе і гріє
Твоє ім'я, як пісня, як народ!
Дмитро Павличко

Соломія Амвросіївна Крушельницька (1872-1952) —
українська оперна співачка, педагог.

Ще за життя Соломію Крушельницьку було визнано найвидатнішою співачкою світу. Серед її численних нагород та відзнак, зокрема, звання «Вагнерівська примадонна» ХХ століття. Співати з нею на одній сцені вважали за честь Енріко Карузо, Тітта Руффо, Федір Шаляпін. Італійський композитор Джакомо Пуччіні подарував співачці свій портрет з написом «Найпрекраснішій і найчарівнішій Баттерфляй». Успіхи Крушельницької на оперних сценах світу були успіхами і визнанням української музики й мистецтва.

Народилася Соломія Амвросіївна Крушельницька 23 вересня 1872 року в селі Білявинці (Буцацький район Тернопільської області), а виросла в селі Біла поблизу Тернополя, куди невдовзі переїхали батьки. Батько Соломії - український священик і хоровий диригент Амвросій Васильович Крушельницький (1841–1902). Мати співачки Теодора Григорівна Савчинська (1844–1907) була донькою священика й письменника. Соломія походить зі шляхетного і старовинного українського роду Крушельницьких гербу Сас. У великій та дружній сім'ї Амвросія і Теодори Крушельницьких було восьмеро дітей: доньки – Осипа, Олена, Соломія, Марія, Емілія, Анна та двоє синів – Антін і Володимир.

Соломія Крушельницька
і наводнами подільськими строї. Кін. ХІХст

Усі гарно співали. Батько дав добру освіту своїм дітям: старші вчилися у Тернопільській гімназії, молодші - вдома, приватно. Отець сам керував сільським хором і навчав нотної грамоти хлопчиків із довколишніх сіл.

У вересні 1891 року Соломія розпочала навчання у Львівській консерваторії Галицького музичного товариства (клас професора Валерія Висоцького). Крушельницька прийшла до консерваторії із значною підготовкою: мала добрі знання з теорії музики та музичної літератури, практичні навички з вокалу і гри на фортепіано, культуру артистизму з попередніх концертних виступів. Її батько добре володів італійською і німецькою мовами, і передав свої знання доньці. Тож у консерваторії вона була звільнена від навчання з деяких «додаткових предметів».

Під час навчання у консерваторії, як подають звіти цього закладу, Крушельницька виступала на конкурсних та ювілейних концертах. Перший її сольний виступ з романсом «Дрімай собі, душе» Комаровського на консерваторській сцені відбувся 28 лютого 1891 року. У 1892 році Соломія одержує нагороди за конкурсні виступи зі співом арій Леонори й Амелії з опер «Трубадур» і «Бал-маскарад» Верді, а 13 квітня вона вперше на сцені театру Скарбк у Львові виконує головну партію в ораторії Г. Генделя «Месія». З першого року навчання у консерваторії С. Крушельницька стає солісткою українського хору Львівського «Бояна», очоленого диригентом Ос. Нижанківським.

Восени 1893 року Крушельницька виїхала до Італії, де у Мілані вдосконалювала свій голос у знаменитого професора Фаусти Креспі, а акторську майстерність — у професора Конті.

На сцену не спішить, бо хоче досягти найвищої досконалості. У 1895–1898 роках Крушельницька гастролювала у Львові, Кракові, в італійських містах, на півдні Франції — у Ніцці, та у зимовому сезоні 1896–1897 рр. у складі італійської оперної трупи - в Одесі. П'ять сезонів (1898–1902) Крушельницька — примадонна Варшавської опери. Її партнерами були такі видатні артисти, як Я. Королевич-Вайдова, Г. Гурський, А. Дідур, М. Баттістіні та Руссітано. У листопаді 1899 року дирекція Варшавської опери примусила Крушельницьку взяти участь у концерті для родини російського царя у маєтку Скерневіцах коло Варшави. Горда українка в знак протесту проти царського свавілля на Україні заспівала тужливу народну баладу «Ой попід гай зелененький брала вдова лен дрібненький».

Дальші гастрольні виступи Крушельницької відбувалися у Парижі, Неаполі, Палермо, Римі, Львові, Болоньї, Брешії, Буенос-Айресі, Ріо-де-Жанейро, Монтевідео, Турині, міланському театрі «Ла Скала», Мадриді, Барселоні, Лісабоні, єгипетській Александрії, і знову в Італії... Музичні критики давали найвищу оцінку її дивовижній артистичності і виняткової краси голосу.

Живучи в Італії, Соломія у 1906–1911 і 1913 роках провела шість успішних сезонів в Аргентині у трупі, очолюваній талановитими диригентами А. Тосканіні та Л. Муньйоне. Особливо подобалось глядачам виконання партії Брунгільди у «Валькірії» Вагнера. Востаннє, в 1915–1920 рр., виступала в театрі «Ла Скала» (прем'єра «Федри» Піццетті), у Монте-Карло, Лісабоні і Неаполі.

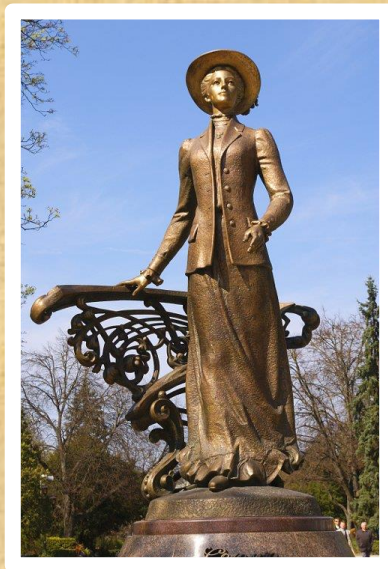
Валентина — Д. Мейербер. «Гугеноты»

У 1920 році Крушельницька залишила оперну сцену. Пізніше продовжила кар'єру вже як камерна співачка, з такими ж тріумфами, як і на оперній сцені, — у Буенос-Айресі і Ріо-де-Жанейро (1923), Мілані (1924), Парижі (1927), у містах США і Канади (1927, 1928), у Римі (1929), Венеції (1932) та інших.

Поряд з діяльністю на сценах зарубіжних театрів Крушельницька не оминала й українські сцени. Де б не була Соломія, вона часто приїздила до Львова в 1893–1914 рр. і брала участь як солістка у Шевченківських концертах хору «Боян» у співучасті з українськими співаками О. Мишугою, М. Левицьким, М. Менцинським

та ін. Основними у її сольному репертуарі були арії з опер, згадані вище твори М. Лисенка на слова Т. Шевченка і народні пісні. Виступала також у Стрию, Жидачеві, Рогатині. Співала на добродійних концертах в Одесі, Львові, Станіславі, Чернівцях та Тернополі.

Восени 1939 року С. Крушельницька повернулася назавжди до рідного Львова, де в 1945–1952 рр. працювала професором вокалу у Львівській консерваторії ім. М. Лисенка. У 1951 р. їй присвоєно звання заслуженого діяча мистецтв України. А 15 листопада 1952 року перестало битися серце великої української співачки.

Художні твори

Врублевська В. Соломія Крушельницька : роман-біографія / Валерія Врублевська. – Київ : Дніпро, 1986. – 358 с.*

Врублевська В. Соломія Крушельницька : роман-біографія / Валерія Врублевська. – Київ : Молодь, 1979. – 336 с. – (Серія біографічних творів «Уславлені імена»).*

Врублевская В. Соломия Крушельницкая : роман-биография / Валерия Врублевская ; пер. с укр. Надежды Орловой. – Москва : Сов. писатель, 1989. – 400 с.*

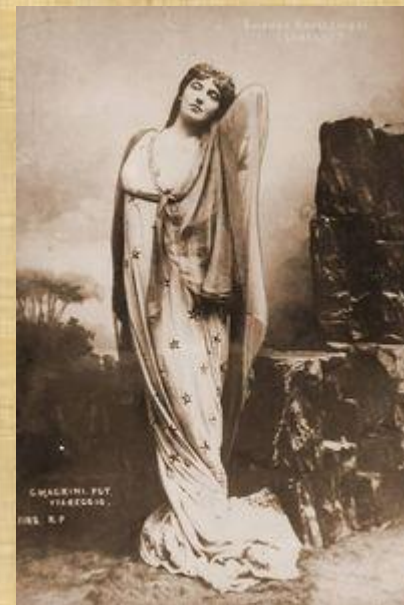
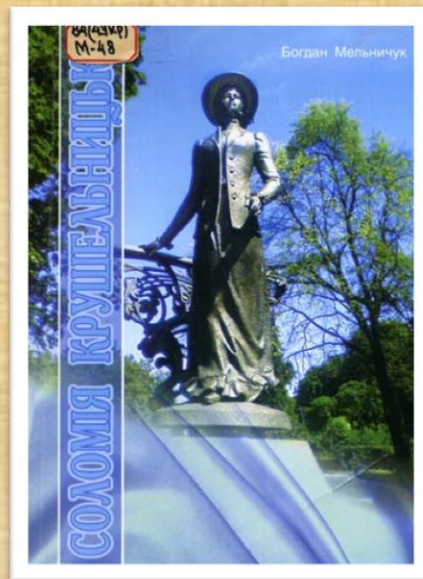
Серед великих акторів і співаків ХХ століття поруч з іменами Шаляпіна, Карузо, Елеонори Дузе стоїть ім'я геніальної української співачки Соломії Крушельницької, чиє життя-горіння минало у складний час великих суспільних потрясінь, чия відданість і самопосвята музи класичного співу та надзвичайне природне дарування вивело її у сузір'я найвидатніших голосів світу.

Художньо-документальний роман Валерії Врублевської висвітлює життя і творчий шлях всевітньо званої співачки. Письменниці вдалося відтворити повнокровний образ визначної людини, якою була С. Крушельницька, показати високу красу її життя, глибинність душі, вроджений артистизм, помножений на безупинне самовдосконалення. Не оминула авторка й громадянський аспект життя видатної співачки.

Мельничук Б. Соломія Крушельницька : докум. повість / Б. Мельничук ; іл. Є. Удіна. — Т. : Воля, 2011. — 103 с.

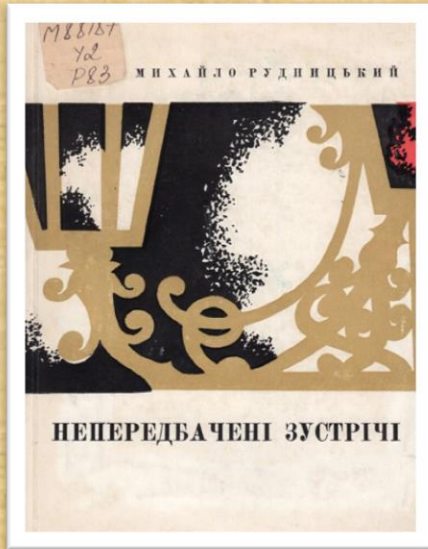
Автор намагався у цьому творі хоча б штрихами відобразити шість, по вінця наповнених пошуками, болями й майже неймовірними звершеннями, десятиліть життя легендарної Соломії Крушельницької — однієї з найяскравіших зірок світового оперного мистецтва. Документальна повість адресована насамперед студентам, учням старших класів, а також усім, хто цікавиться історією та культурою України.

Сподіваємося, що миттєвості зустрічей із дивовижним та духовно багатим світом Соломії Крушельницької, подаровані творцями цього видання, будуть неповторними та незабутніми!

Рудницький М. У розпалі почуттів : [новела про Соломію Крушельницьку] / Михайло Рудницький // Непередбачені зустрічі : [новели] / Михайло Рудницький. — Львів : Каменяр, 1969. — С. 5-15.*

У книзі спогадів-новел Михайло Рудницький хвилююче розповідає про цікаві епізоди з життя і творчості видатних письменників, артистів, художників, учених різних країн. Читач зустрінеться тут з живими образами Бернарда Шоу, Герберта Уеллса, Владислава Реймонта, Бласко Ібаньєса, Сомерсета Моєма, Василя Стефаника, Авросія Бучми та інших діячів вітчизняної і світової культури.

Окрема новела «У розпалі почуттів» присвячена Соломії Крушельницькій, яка після повернення до Львова у 1938 році, була найближчою сусідкою автора.

В основу твору покладені спогади видатної співачки. Щиро ділиться Соломія своїми враженнями від зустрічі з Ф. Шаляпіним, з філософським спокоєм розповідає про те, як одного дня зрозуміла, що пора покинути сцену...

Рудницький з великою повагою та любов'ю пише «про сиву жінку, яка привезла до міста життєвий досвід, ґрунтовне знання різних країн і мов, життєрадісність..., а ще й те, що часто приваблює нас – якусь таємницю за тремтливими натяками...».

Постаттю Соломії Крушельницької, її дивовижним талантом захоплювалися українські поети та присвячували їй чудові вірші.

ДОПОКИ В СВІТІ МУЗИКА ЖИВЕ

Я слухаю — співає Соломія.
Вслухаюся в мелодію й слова.
Я слухаю — і серцем розумію,
Яка то зірка в музиці була.
О, Боже мій, який величний голос,
Освячений тобою на віки,
Як той тривкий пшеничний дужий колос,
Що виростав під сонцем залюбки.

Я, слухаю — співає Соломія,
Плете вінок із звуків золотих.
То наша дума плаче, і радіє,
І світиться у променях дзвінких.

Через літа я чую із платівки
Її в піснях озвучене тепло,
Бо вміла через душу перелити
Все, що співала людям на добро.
Летять, летять у вирій роки.
Несуть і звуки, і слова.
А ти, богине, будеш жити,
Допоки в світі музика жива!

Анатолій ЖИТКЕВИЧ

ОСТАННІЙ КОНЦЕРТ СОЛОМІЇ

Як вулик, зал шептав і гомонів,
Коли ж настане чарівна хвилина
І вийде віку слава солов'їв
Нашої пісні сяюча перлина.
І ось вона, як лебединий сон,
Здається їй, що наче ще недавно,
Як здобувала Львова славний трон,
Як поклонився скорений Мілано.
Зал сколихнув, радіючи вітав,
«О, бачу ви мене запам'ятали»,
І образ краю рідного повстав —
Щоб ми довіку пісню покохали.

Антін СУБЧАК

МАДАМ БАТТЕРФЛЯЙ

Серет привітно зустрічає ранок,
над озером замріяний туман,
а голосом чарівного сопрано
Тернополю співає Баттерфляй.
І тротуари, наче барабани,
квітчасті площі — начебто рояль,
під першу скрипку вранішніх фонтанів
Тернополю співає Баттерфляй.
Оживлено підспівують машини
наче фанфари, потяги трублять,
за контрабаса гомінливий ринок,
Тернополю співає Баттерфляй.

Птахи на вітах загаласували
і світанково будять рідний край,
під супровід стривожених вокзалів
Тернополю співає Баттерфляй.
Віолончеллю легкий вітер віє,
терновим полем — золотий врожай.
Дзвенить прекрасний голос Соломії —
Тернополю співає Баттерфляй.
На висоті найвищої октави
лунає слава світом про мій край
під оплески далекого Ла-Скала
Тернополю співає Баттерфляй.

Ігор ФЕДЧИШИН

Література про життя та діяльність

1. Вельгас І. А. Соломія Крушельницька : наук.-метод. посібник. – Полонне, 2013. – 38 с.
2. Генік С. Крушельницька Соломія // 150 видатних українок / Степан Генік. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. – С. 116.
3. Головащенко М. На вершині світової слави. Соломія Крушельницька / Михайло Головащенко // Українки в історії / авт.: С. Андрусів [та ін.] ; за ред. В. Борисенко. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Либідь, 2006. – С. 248-250.
4. Зрослись душею, сплелись корінням : [зб. нарисів, в т. ч. про Соломію Крушельницьку] / упоряд. М. Рубанець. – К. : Успіх і кар'єра, 2008. – 224 с.
5. Рублюк О. Крушельницька Соломія Амвросіївна / О. Рублюк // Видатні постаті України: біограф. довідник / Щокін Г. В. [та ін.] - 2-ге вид., доп. - К. : МАУП, 2007. – С. 683-686.
6. Славетна співачка : Спогади і статті про Соломію Крушельницьку / [упоряд. і вступ. ст. І. Деркача]. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1956. – 98 с.
7. Соломія Крушельницька : бібліогр. покажч. / упоряд. А. О. Ленчишин ; ТОУНБ. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 112 с. : іл., портр.
8. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. ст. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка [та ін. ; ред.-упоряд. О. Смоляк]. – Тернопіль : Астон, 2007. – 187 с. : іл., портр.
9. Соломія Крушельницька. Міста і слава / [авт.-упоряд.: Галина Тихобаєва, Ірина Криворучка]. – [Львів : Априорі, 2009]. – 168 с.
10. Соломія Крушельницька. Спогади, матеріали, листування : у двох частинах. Частина II: Матеріали. Листування / упоряд. М. Головащенко. – Київ : Музична Україна, 1979. – 448 с.
11. Соломія Крушельницька: шляхами тріумфів : ст. за матеріалами / упоряд. П. Медведик. – Тернопіль : Джура, 2008. – 391 с. : іл., портр.

12. Терес Н. В. Крушельницька Соломія Амвросіївна. Оперна співачка, заслужений діяч мистецтв України / Н. В. Терес, Ю. М. Сорока // Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності / за ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес ; КНУ ім. Т. Шевченка. - К. : Книги - ХХІ, 2007. – С. 217-220.
13. Хорошевський А. Ю. Крушельницька Соломія Амвросіївна // Проект "Україна". Галерея національних героїв / Хорошевський А. Ю. - Х. : Бібколектор, 2012. – С. 381-383.

***

14. Генсірук С. Голос Крушельницької як ліра поета // Універсум. – 2007. - № 1-2. – С. 33-36.
15. Маслій М. Соломія Крушельницька. Поєднання міфу й реальності / М. Маслій // Українська культура. – 2012. – № 8. – С. 58-61.
16. Орлова Є. Г. Найпрекрасніша і найчарівніша Баттерфляй : [С. А. Крушельницька] // Мистецтво в школі (музика, образотворче мистецтво, художня культура). – 2010. - № 7. – С. 34-40.
17. «Пишу вам про незабутню Соломію...» : листи до Михайла Головащенко / вступ., публ. Ю. Педан // Дніпро. – 2007. - № 9/10. – С. 131-139.
18. Тріумфами таланту : [про Соломію Крушельницьку] // Шкіл. б-ка. – 2012. - № 15/16. – С. 12-15.
19. Фільц Б. Репрезентація українського вокального мистецтва Соломією Крушельницькою на сценах світу / Богдана Фільц // Укр. мистецтвознавство: матеріали, дослідж. рец. – 2012. – Вип. 12. – С. 101-106.
20. Шевченко С. О sole mio : [жизнь и творчество Соломии Крушельницкой] // Бизнес. – 2012. – 8 окт. (№ 41). – С. 55-57.

